

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
”זה יוסף שהיה לך בחימה” (ד"ס)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת מצרע - שבת הגדול - חג הפסח תשפ"ד • שנה ד' - גליון קע"א • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
מערכת כולל יב

וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְגו' וְרַחֵץ אֶת פְּשָׁרוֹ בַּמַּיִם וְטָהַר (יד, ט).

**בדיקת חמץ מדאורייתא ו
בדיקת שערות מחציצה**

בדיקת חמץ - אם הוא חיוב דאורייתא כשלא ביטל הואיל וחמץ מצוי, הוא ספק עתיק^א, ועיין **מקור חיים** (סימן תלא ביאורי, הקדמה אות א).

ועיין בבא קמא (פב.), עשרה תקנות תיקן עזרא כו', ושתהא אשה חופפת וטובלת. דאורייתא היא, דתניא יורחץ את בשרו במים - שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים, 'את בשרו' - את הטפל לבשרו, ומאי ניהו - שערור. אמרי, דאורייתא לעיוני דילמא מיקטר, אי נמי מאוס מידי משום חציצה, ואתא איהו תיקן חפיפה.

ומבואר, דאף דבמקרא הוזכר רק פסול גוף החציצה, מכל מקום יש גם כן חיוב עיוני מן התורה, דכיון דשכיח שיהיה מיקטר או מאוס מיד, והוא חוצץ מן התורה, ולכן צריך ממילא לבדוק אחריו גם כן מן התורה. ואם כן הכי נמי בחמץ דהוא מצוי, הוי גם כן חיוב הבדיקה אחריו מן התורה, ובאתי רק להעיר.

בית האוצר
מערכת כולל יח

וְיָצָא הַכֶּהֵן מִן הַבַּיִת אֶל פֶּתַח הַבַּיִת וְהִסְגִּיר אֶת הַבַּיִת שְׂבֻעַת יָמִים (יד, לח).

חזקה נאמרה רק כשהיה בתחילה דין - כהסגר עיין רשב"א קידושין פרק האומר (סה: ד"ה אמר אביי), דאיתחזיק איסורא הוא דאמרינן, הא איתחזיק היתריא לא אמרינן, עיין שם.

וטעם דבר זה נראה, דדין חזקה ילפינן (חולין י:), מנגע, שבא הכהן לדון על הנגע, ובראותו הנגע דן עליה שצריך לצאת ולהסגירה, וכשבא אחר כך לספק דילמא אדנפק בצר ליה שיעורא ונשתנה דין הנגע שלא להסגיר, בזה הוא דאמרה תורה דין

א) עיין ר"ן (פסחים א. מדפי הר"ף ד"ה אלא); **פני יהושע** (שם ב. ד"ה ומיהו). וראה ציונים נוספים **בתפארת יוסף** פרשת בא (הערה שמוכ).

ב) ובשו"ת **משנה הלכות** (ח"י סימן קלה), הביא ספיקו של רבינו בזה, וכתב דפשוט הדבר להיות: "דזיל בתר טעמא - שאסרו הקישוט שלא לבא לידי איסור, וזה לא שייך אלא באשת איש, אבל אשה שאין לה בעל, **אדרבה מותרת וראוי לה שתתקטט**, כדי שיקפצו עליה קונים ותנשא... ומעשים בכל יום בבתולות דידן שמקטטין עצמן, וכולהו בחזקת נדות הן... אלא שקצת צריך עיון מה שכתב המהר"ל תבא מארה לאשה שאין לה בעל ומתקטטת, והוא לכאורה הפוך ממש, וצריך לומר דמיימי באשה שאינה רוצה להנשא, רק מתקטטת לשם זנות או שיהרהרו אחריה, וזה תבא מארה, אבל אם רוצה לינשא ודאי שמתורת ומצוה להתקטט, ודו"ק".
ג) בעובדא דאבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל, שיצאה אשתו

הפטרת שבת הגדול

גליוני הש"ס
קידושין כ.

אֲזַ נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְגו' וְלַחֲשָׁבִי שְׁמוֹ (מלאכי ג, טו).

**צירוף מחשבה של אחד למעשה של
אחר ו צירוף המת והחי למעשה צדקה**

בקידושין (מ.), מחשבה טובה מצרפה למעשה, שנאמר 'אז נדברו יראי ד' איש אל רעהו ויקשב ד' וישמע, ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ד' ולחושבי שמו', מאי 'ולחושבי שמו'. אמר רב אסי, אפילו חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.

עוד בבחרותי אמרתי הכוונה, דאם היה לאדם מחשבה טובה, אלא שנאנס בעשיית המעשה, ואחר עשה אותה מעשה המצוה בלי מחשבה טובה, כגון שעשאה שלא לשמה, ועל כל פנים הרי עשה מעשה מצוה, אז הקדוש ברוך הוא מצרף ומחבר מחשבה ההוא אל המעשה ההוא, ונעשה מהם מצוה שלימה במחשבה ובמעשה^ה.

וכעת ראיתי **ברוקח** (סימן ריז ד"ה ומה) וז"ל: ומה מועיל למת שהחי נותן צדקה בעבורו. אלא השם בוחן לבבות החיים והמתים, אם אותו המת בחיים היה נותן צדקה, ואם היה עני אותו המת, אך לבו בטוב, והיה נותן אם היה לו, אז תועיל לו קצת כו', עכ"ל.

ולהנ"ל יש לומר, כי אולי היתה מחשבת נתינה להמת, והיה אנוס במעשה הנתינה, ולכן נותנין עתה צדקה עבורו, והכוונה, לכשתצטרף ותשתתף מחשבתו באותה המעשה הנעשית עתה, ויהיה משיתוף וחיבור שניהם מצות נתינת צדקה שלימה במחשבה ובמעשה. ולכן הוא תועלת למת, כי בהשתלם מחשבתו הטובה שהיה לו להעשות חלק מגוף מצוה שלימה בפועל, אגלאי מילתא למפרע שפעל במחשבתו דבר גדול יותר, והוא מתעלה ביותר על ידי זה, וכמובן^ה.

גליוני הש"ס
שבת סד.

וְהִדְוֶה בְּנִדְתָּהּ וְגו' (טו, לג).

התקשטות פנויה ו חיוב נשואה להתקטט

בשבת (דט:), תניא, 'והדוה בנדתה', זקנים הראשונים אמרו, שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקטט בבגדי צבעונין, עד שבא רבי עקיבא ולימד, אם כן אתה מגנה על בעלה, ונמצא בעלה מגרשה. אלא מה תלמוד לומר 'והדוה בנדתה', בנדתה תהא עד שתבא במים.

לפי זה, אשה שאין לה בעל אסור לה להתקטט בימי נדותה. ואולי כשהתירו - לגמרי התירו, שלא יהיה עגמת נפש וצער טובא לאותן היושבות גלמודות בהיותן בלתי מקושטות - כנשים חברותיהן הנשואות לבעל.

ומצאתי בשו"ת **מהר"ם בר ברוך** (דפוס פראג סימן קצט) וז"ל: תבא מארה לאשה שיש לה בעל ואינה מתקשטת, ותבא מארה לאשה שאין לה בעל ומתקשטת, עכ"ל. ומוכח דאשה שאין לה בעל תמיד אסורה להתקטט - ואפילו שלא בימי נדותה^ה. ומה שכתב דאשה שיש לה בעל חייבת להתקטט, מקורו מתענית (כג:), וגם מכאן.

כנ"ל, אם זכה לטהר את מחשבתו תמיד, ומחשב לעשות מצוה, ונתבטלו ממנו מכח איזה סיבה, נוטל המצוה של חבריו שעשה בעלילה אבל לא במחשבה, ונשלם אחר כך על ידי זה מצוה שלימה. והוא לעולם ילמד אדם כו' שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ב:), פירוש כנ"ל, דהיינו מתוך זה שלמד שלא לשמה, בא לזה שחישב ללמוד אותה מסכת לשמה ונאנס ולא למד כנ"ל. והוא 'זאת תהיה תורת המצוה' (ד:), רצה לומר, העסק התורה של המוציא רע - מה תקנתו, 'הובא אל הכהן', **שהתורה הזאת מובאת אל הצדיק שהיה מחשבתו לעסוק בתורה** וכנ"ל. 'ויצא הכהן כו', דהצדיק צריך לתקנו ולהחזירו בתשובה... (וראה עוד פתני קדושים פרשת בראשית, בשם "הצדיק המפורסם מו"ה צבי מנחם מענדיל בהרב מו"ה משולם זוסמאן"). וכן כיוון מודפשה"כ"ק אדמו"ר בעל אמרי אמת מגור זצ"ל, ראה ראש גולת אריאל ח"א עמוד רר-רז; וראה בארוכה בענין זה בגליון קלה, מדור "יוסף לחק".

לקראתו מקושטת, וכששאלוהו החכמים על כך, השיבם טעם הדבר - כדי שלא אתן עיני באשה אחרת.

ד) המעשה בלי מחשבה ומחשבה בלי משה הם בערך אחד, ראה **גליוני הש"ס** (יומא לו: שם נזיר כג. ד"ה צריכין); **ציונים לתורה** (ככלל טו פסקא ב:), ה) רבינו כיון ברעיון זה לדברי הרה"ק **בעל נועם אלימלך** זי"ע (בפרישתו ד"ה או הגו'): "דאיתא בגמרא (קידושין מ.), מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, יראה לפרש הלשון 'צירוף', שהיה לו לומר 'מחשבה למעשה'. דנהו, המחשבה שאדם מחשב איזה דבר, בודאי אין בה שום פניה, כי מי יודע בו, ואם אדם מחשב לעשות מצוה או עסק התורה ולא עשה מחמת איזה אונס, ואדם אחר עוסק בתורה או במצוה - רק שמכוין בה איזה פניה, **הקדוש ברוך הוא מצרף את העובדא הזאת למחשבתו של הצדיק**, והוי כאלו הוא עושה המעשה ההוא. ולכן זכה נוטל חלקו וחלק חבריו (מגינה טו), פירוש

פניני חג הפסח

מתורתו של רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע

שבת הגדול

גליוני הש"ס
ראש השנה כא.

'שבת הגדול' - על שם שמאריכין בו בדרשה

בספר הפרדס לרש"י (סימן יז ד"ה יש), כתב בטעם שנקרא שבת שלפני הפסח 'שבת הגדול': לפי שהחכם דורש הלכות פסח, ושוהין העם הרבה בבית הכנסת, ונראה להם היום ארוך וגדול, ועל כן קראו שמו 'גדול', שכן מנהג בני אדם שאין הולכין לכאן ולכאן כל היום אלא יושבין במקום אחד כו' - לומר 'כמה זה יום גדול, עכ"ל.

ושבו ראיתי **במהרי"ל** הלכות פסח (אות א) וז"ל: וזהו אחד מן הטעמים שנקרא 'שבת הגדול', על דרך שנקרא יום כיפורים 'צומא רבא' (עיין ירושלמי ראש השנה פ"א ה"ד)^א, לפי שמאריכין בו בתפלה ובתחינות, כך מאריכין שבת הגדול בדרשה כו', עכ"ל.

ביעור חמץ

גליוני הש"ס
פסחים ו.

הטעם שמברכים על הבדיקה ולא על הביעור | החילוק בין בדיקת חמץ לבדיקת סכין | איך מברכים על הבדיקה והביעור שמחולקים זה מזה

פניני הבית מן החמץ נקרא 'ביעור', כמו (דברים כו, ג) 'בערתי הקודש מן הבית', ועל כן הבדיקה היא עצמה ממעשה הפינוי, מברכין מיד לפניה ברכת ביעור חמץ, **ספר הפרדס** לרש"י (סימן קכח), עיין שם.

ויש לעיין, דמאי שנא מבדיקת סכין של שחיטה, דכתב **בשחיטות** מהר"י ווייל (ירושלים תשי"ט עמוד קמ"ה הגה"ה ד"ה למה) וז"ל: למה אין מברכין על בדיקת הסכין כמו על השחיטה. ויש לומר, כל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה - אין מברכין עליה. וראיה מסוכה, אף על גב דכתיב (דברים טו, ג) 'חג הסוכות תעשה לך', אין מברכין על עשייתה (עיין גמרות מב., ט) לפי שאין עשייתה גמר מלאכתה. פירוש, נגמר מצוה דבדיקת סכין - אין עשייתה גמר מלאכה, שהרי צריך אחר כך שחיטה, עכ"ל.

(א) ועיין ראש השנה כא. שנקרא גם בשם 'יומא רבה'.

(ב) ראה עוד **אוצרות יוסף** חידושי יורה דעה (קונטרס ב אות כו דף יב ד"ה וי"א), בתוך דבריו: "...התחלת גוף המצוה הא שפיר שייך לברך מיד, ואף הדגמר ותשלום המצוה הוא אחר זמן, כדמצינו כן בראשונים לענין ברכת אירוסין ונשואין, ולמדוהו גם כן מבדיקת חמץ דהברכה הוא גם על הביעור אף שיהיה רק למחר" (אמנם מה שהביא רבינו 'מצינו כן בראשונים... ולמדוהו...', לא ידענו למי כוונתו).

(ג) שכתב: "אומר אני, הוצאת חמץ מהבית קודם זמן איסורו לא נפיק מ'תשבייתו' (שמות יב, טו), דהא לרבי עקיבא ד'תשבייתו' היינו שריפה (עיין פסחים ה.) ולא צוהה התורה לשרפו אלא לאחר שכבר נאסר - מידי דהוה אנותר, אבל בעוד שמותר באכילה למה ישרפוהו, ומה שמוציאין אותו מהבית, היינו שלא יבוא לאכול, ואין מפורש בזה מצות עשה מן התורה - שיהא מצוה לברך עליו. ומן הראוי היה שיברך קודם בדיקה 'על בדיקת חמץ', ותקנו לומר 'על ביעור חמץ' (שם ט), לפי שאחר הבדיקה הוא מבטל, והיינו ביעור לחמץ שאין ידוע לו, ומצניע הידוע לו ואוכל ממנו עד שעה

טמאות תלויות וטהורות, ומשיירין מן הטהורות מזון שתי סעודות, כדי לאכול עד ארבע שעות. וברש"י: מזון שתי סעודות - ולא שלש, דכל שלש סעודות דשבת - ערבית שחית ומנחה, וערב פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה (שם צ טו).

ודברי רש"י תמוהין, דהא הוא חמץ, ובלאו הכי אסור לאוכלו מן התורה אחר חצות. ושמעתי **מחכם אחד** שהעיר, דלמאן דאמר דיליף בפסחים (ה.) מ'לא תשחטו' וגו' (שמות לד, כה), משום דאחר חצות הוא זמן שחיטת הפסח, אם כן לשיטת התוספות מנחת (כ: ד"ה נפסל), דדם דנפסל בשקיעת החמה - היינו מתחלת שקיעה, אם כן אז אינו זמן שחיטה עוד, ואם כן ראוי שיהיו מותרין אז בחמץ, כך שמעתי.

ודבר זה רק קושיא הוא, אבל חלילה לומר כן בכונת רש"י. וגם, שם לענין ביעור איירינן, אבל לאכילה יש מקרא אחר בפסחים (כח:). אולם גם המקרא דשם 'לא תאכל עליו חמץ' (דברים טו, ג) היינו על הפסח, ואם כן מהתחלת שקיעה דדם נפסל ואיננו זמן שחיטת פסח עוד, גם לאו דילא יאכלי ראוי שלא יהיה אז.

ונראה דמה שבאמת אינו כן, הטעם הוא דכיון דמחצות כבר נאסר אכילת חמץ, אין סברא שיתיר משקיעת החמה, וכשי"ס תענית (ד:), אחר שעשיתו קודש תעשהו חול, בתמיה, עיין שם.

קרבן פסח

אוצרות יוסף
דרוש; דרוש ח

ענינו הודאה | מכניע מזל טלה

הנה הפסח ענינו הודאה, וכמבואר בירושלמי עבודה זרה (פ"א ה"א), עיין שם דחשיב כמה דברים שהם בעבודת קרבנות דעבודה זרה בניגוד לקדושה, ומינייהו - התורה אמרה (שמות כג, יח) 'לא תזבח על חמץ דם זבחי', ועבודה זרה אומרת 'יִקְטֹר מִחֶמֶץ תִּזְבְּחֶהּ' (עמוס ד, ה), עכ"ל הירושלמי. ומשמע מזה, דפסח הוא ניגוד דקרבן תודה דעבודה זרה, ואם כן ענינו תודה בקדושה.

ונהנה בהיות הפסח ענינו הודאה - דהוא מדריגה חמישית בקדושה, לכן בשחיטתו היתה הכנעת מזל טלה שעבדו לו המצרים כמבואר ב**ראשונים** (עיין רמב"ן פרשת בא יב, ג; חזקוני שם ד"ה ויקח), וזה על פי המבואר ב**ספר יצירה** (פ"ה מ"ז), שברא הקדוש ברוך הוא אות ה' וצר בו טלה בעולם כו', ועל כן על ידי הפסח - מדריגה חמישית, ה"א, היה גם כן ביטול טלה שענינו באות ה"א, ודו"ק.

והלכו במדבר", עיין שם, ולפי זה מובן מה שקרבן פסח היה קרבן תודה.

(ו) **באוצרות יוסף** דרוש ח, הפליא בביאור ענינים רבים - כחמישים במספר (ראה תפארת יוסף ברכת המזון עמוד כג הערה ד), שענינם ומהותם הודאה שהיא מדריגה חמישית בקדושה.

(ז) ראה **רמב"ן** פרשת בא (ב, א): "בעבור כי מזל טלה בחדש ניסן בכחו הגדול, כי הוא מזל הצומח, לכן צוה לשחוט טלה ולאכול אותו... שהשפיל אלהיהם וכחם בהיותו במעלה העליונה שלו". וכעין זה **בחזקוני** שם (ד"ה ויקח). ויסוד הדברים **בוה"ק** (שם יח): "אמר רבי אלעזר, אלוה של מצרים שה היה, וצוה הקדוש ברוך הוא לעשות בו שפטים - לשרוף אותו באש (היינו, דבעינן בפסח צלי אש), כמה דאת אמר (דברים י, כה) 'פסילי אלהיהם שרפון באש', כדי שיהא ריחו נודף. ועוד, 'ראשו על כרעיו ועל קרבו' (שמות יב, ט), ועוד, שעצמותיו מושלכים בשוק (היינו, שאסור לשבור העצם לאכול המח), וזאת היתה למצרים קשה מכולן, דהא הוא דכתיב (שם שם, יב) 'שפטים'. וכן הוא **בוה"ק** פנחס (רא), בתוספת מרובה, עיין שם.

ואם כן, כי היכי דבדיקת הסכין הוא שם הכשר והתחלת השחיטה, ועם כל זה אין מברכין עליה - רק על השחיטה דהיא גוף המצוה, הכי נמי לא היה לנו לברך על בדיקת החמץ - רק על הביעור דהוא גוף המצוה.

וצריך לומר, דשאני בדיקת סכין, דאינו מהתחלת מעשה השחיטה דהיא בבהמה, מה שאין כן הבדיקה דהוא בסכין, והבדיקה רק הכשר הצריך לשחיטה - לא התחלת השחיטה, מה שאין כן בביעור חמץ, דהבדיקה והחיפוש אחר החמץ כדי לבערו הוא מהתחלת ביעורו (ראה רא"ש פסחים פ"א סימן ט), וכמובן.

ועיין רא"ש קידושין (פרק א סימן כ) בהגהות אשר"י שם, דברכת קידושי קטנה דרבנן מועלת אביאה שאחריה בגדלות, דהם עיקר הקידושין מן התורה (עיין יבמות קט:), עיין שם, ושם הקידושין לביאה התחלה רחוקה יותר מבדיקה לביעור דכאן.

ואולם יש לעיין עוד ממה שכתב **במהרי"ל** בסדר הגדה (אות יח) וז"ל: אמר מהר"י סג"ל, הא דלא מיחדין ברכה על ארבע הכוסות, כגון 'וצונו לשתות ארבע כוסות', נראה לו משום דהן מפורזין, ולא מכונסין בפעם אחת. והיינו טעמא נמי דלא מברך על הלל דליל פסח, מאחר דמחולק - מקצתו קודם סעודה ומקצתו אחריה, עכ"ל.

ואם כן, הכי נמי דהברכה על הבדיקה והביעור תיקשי, דכיון דהבדיקה בלילה, והביעור ביום - בשעה ששית, והם מחולקין איפוא, אם כן לא היה לנו לברך כלל. וכן תיקשי אהגהות אשר"י הנ"ל. ויש לחלק, וק"ל.

ועיין שו"ת **הרא"ש** (כלל יד סימן ג ד"ה ואחר שגמר), מה שכתב שם: ואומר אני דהוצאת חמץ מהבית כו', עיין שם היטב כל הדיבור בארוכה.

איסור אכילת חמץ

גליוני הש"ס
פסחים יג.

אכילת חמץ אחר תחילת השקיעה

בפסחים (ג.), ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מבערין את הכל מלפני השבת, ושורפין תרומות

חמישית, ואז מבערו מן הבית. וכל עסק זה נגזר אחר ברכה של הבדיקה, שהיא תחלת הביעור, ונגמר בשעת הביעור. וכן הוא **ברא"ש** פסחים (פ"א סימן ט).

(ד) וראה **אוצרות יוסף** (דרוש ד פסקא קט), ולהלן, שהאריך בפלפול עצום בקושיא כיוצא בזה, מדוע לא יהיה מותר לאכול חמץ **בתוספת יום טוב** למאן דאמר בביצה יט. נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב, עיין שם.

(ה) תוכן כוונת רבינו, דקרבן פסח יסודותו קרבן תודה, שמביאים תודה על גאולת מצרים. וראה **ספורנו** פרשת ראה (טו, טו): "חג המצות - להודות על הגאולה בבוה הפסח...". ויתבאר היטב עם מה שכתב הגאון **החיד"א** ז"ל בהגדה של פסח **פה אחד** (פיסקא 'מצה זו'), לבאר מה שכתבו הפוסקים (סימן תעה סעיף ז בהג"ה) דנהגו לעשות המצות של הסדר מעשרון זכר לחמץ תודה, משום דכל ארבעה צריכים להודות המנויים בברכות נד: היו בבני ישראל כשיצאו מצרים: "יצאו מבית עבדים, ונתרפאו חולי הנפש - כי בדם פסח ומילה מסרו עצמם על קדושת ה' ויקדשו וחיו, ונקרע להם היס,

ערב פסח

בית האוצר
מערכת בבל ג

תענית האם תחת בנה

עיין שולחן ערוך אורח חיים (סימן תע סעיף ב בהג"ה) בעניין תענית בכורים ערב פסח: ונהגין כשהאב בכור, האם מתענה תחת בנה הבכור כשעדיין קטן, ואם אין האב בכור, הוא מתענה בעד בנו עד שיגדל.

ויש לדון לכאורה, דכיון דחיוב התענית על הבכורים, ואם הבן קטן ואי אפשר לו להתענות - שב החיוב על האב מחמתו, ואם כן מדוע יהיה חיוב על האם, הא כללא כ"ל תנא בקידושין (כ"ט.), כל מצוות הבן על האב - אנשים חייבין ונשים פטורות. ואם דבגמרא הוזכר שם בזה רק למולו ולפדותו כו', ולא הוזכר שם תענית בכורים, היינו משום דתענית בכורים בערב פסח הוא רק מנהג, ולא הוזכר כלל בגמרא בשום מקום, אבל סוף סוף לפי המנהג שמתענין עבור הבן אם הוא קטן, והרי זה מצות הבן על האב להתענות עבורו, אם כן הא כללא כ"ל בכל מצוות הבן על האב דאין החיוב על האם.

ואולם אין דקדוק בזה כל כך, כיון דכל הדבר רק מנהג, וכך נהגו גם כן - להתענות האם, ואין לדון מזה מעיקר ההלכה וכמובן. וגם, אף דמבואר שם בקידושין דהאם פטורה גם מלימוד תורה דבן, מכל מקום מצינו דהני נשי קזכיין באקריוי בנייהו לבי כנישתא, כמבואר בברכות (ז), ועל כן שפיר נכון גם כן המנהג להתענות האם עבור הבן, וזה פשוט.

גליוני הש"ס
פסחים צט:

איסור אכילת מצה בערב פסח - מקורו וזמנו

בתוספות פסחים (צט: ד"ה לא), כל האוכל מצה בערב הפסח, כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו (ירושלמי פסחים פ"ה ה"א). והוא **ברי"ף** סוף אלו עוברין (שם טו. מדפי הרי"ף) **ובבה"ג** (הלכות פסח עמוד קעג), עיין שם. **ובמהר"י ווייל** (סימן קצג עמוד רעו ד"ה והאוכל) כתב להסביר, דארוסתו בעי שבע ברכות (עיין כתובות ז), וכן קודם שהותר לו מצה בערב שבע ברכות.¹

ועיין עוד רוקח הלכות פסח (סימן רפ) שכתב: ואסור לאכול מצה בערב פסח, דכתיב (שמות יב, יח) 'בערב תאכלו מצות, עכ"ל. משמע דהאכילה ביום הוא לאו הבא מכלל עשה, כפסח דדרשינן 'בלילה' (שם שם, ח) - ולא ביום, וחשבינן ליה לאו

ובספר תניא רבתי (סימן מד ד"ה יום) כתב גם כן כזה, אך דחושב שם שבע הברכות באופן אחר, וז"ל: (א י"ו. ב) קידוש. (ג זמן. ד) בורא פרי האדמה על טיבול ראשון. (ה) אשר גאלנו ובורא פרי הגפן על כוס שני. (ו) המוציא. (ז) על אכילת מצה. וברכת 'על נטילת ידיים' לא חשבינן - שאי אפשר שלא נטל ידיו באכילתה, עכ"ל.²

והנה לפי דרכן של הראשונים ז"ל הנ"ל, דבאין להמציא שבע ברכות מתירות למצה כשבע ברכות המתירות לארוסה, לכאורה לענין - לולי דברייהם ז"ל - אין לחשוב כלל ברכות 'בורא פרי הגפן' דקידוש וכוס שני, שהרי גם אם אין לו כוס - אוכל מצה ומקדש על הפת (טור ושולחן ערוך שם סימן תפג סעיף א), ואין אלו ברכות מתירות למצה.

וכן ברכת 'בורא פרי האדמה' דטיבול ראשון אין לחשוב, דאי לית ליה ירקות לטיבול ראשון - אין שם ברכה זאת, ועם כל זה הרי שפיר אוכל מצה, ואפילו לרב חסדא בפסחים (קטו), דבלית ליה שאר ירקי מברך אחסא 'בורא פרי האדמה' ויעל אכילת מרורי, מכל מקום הא משכחת בלית ליה מרור כלל.

ועל כן לענין, יש לחשוב חשבון שבע ברכות על דרך זה: (א) ברכת קידוש. (ב) זמן. (ג) המוציא. (ד) על אכילת מצה. ה-ו) שתים ד'אשר גאלנו' - תחלה וסוף. (ז) מה שיסודו ז"ל לומר בהגדה של פסח 'ברוך המקום, ד'מקום' הוא שמו של הקדוש ברוך הוא (עיין ב"ר סח, ט), והוי ליה כברכת 'ברוך רחמנא מאריה דהאי פיתא' דהוא ברכה שלימה (עיין ברכות מ:).³

וגם יש לומר, דגוף ההלל הנאמר בהגדה במקום ברכה עומד, שהרי למדו ברכת תורה הנהנין מקרא ד'קודש הילולים' (ויקרא יט, כד) - בברכות (לה), הרי דהילול הוא ברכה, כן נראה לענין.

ארבע כוסות

אוצרות יוסף
דרוש ד

בליל פסח נגלה האחדות

ואין חוששין בכוסות לזוגות - שניות'¹

הנה, מה שאינו בעצם - הוא שניות², ולכך המזיקין - שאינם בעצם³, שולטים רק בזוגות - שניות (עיין פסחים ק"ג), ולכן ליל פסח דנגלה האחדות, דגאולת מצרים - אחדות⁴, לכן הוא לילה המשומר ובא מן המזיקין ואין מיק לזוגות בכוסות (ראה שם קט:). אף דזוגות הוא שניות, כמבואר מזה גם כן **בגבורות** למהר"ל (פרק לח ד"ה ומושב), עיין שם היטב, ודו"ק.

בתפארת יוסף פרשת שמות עמוד יד הערה מו).

(ד) ראה **באר הגולה** (באר השני עמוד כח ד"ה ועוד): "יש בריאה שאינו עצם הבריאה, רק הם נמשכים אחר עצם הבריאה, ואינם עיקר הבריאה... ודבר זה תמצא בנבראים גשמיים ובנבראים בלתי גשמיים כמו הרוחות והשדים, והם אינם עצם הבריאה, אבל הם נמשכים וטפלים אצל הבריאה. ובדברים גשמיים כמו התולעים... ודבר זה נקרא שניות", כי בעצם ובראשונה אין בהם בריאה כלל, רק הם שניות לבריאה, לכך הם שולטים במקום שיש שניות, כי זהו כחם". וצ"ל לזה המהר"ל **בגבורות השם** פרק לח ד"ה ומושב - שהזכיר רבינו בסמוך.

(ט) בדרוש שם (פיסקא א-א) כתב רבינו, כי מצרים היתה מקום כשפים, וענין כשפים הוא הכחשה באחדות הבורא ושכל הבריאה מאוחדת על ידו יתברך. ובציאה ממצרים שהיה אז ביטול כוחם - כישוף שהוא שניות, נתגלה אז כח אחדות השם המאחד הכל (ראה שם פיסקא ו-ו).

הבא מכלל עשה - עיין פסחים (מא:), וצריך עיון. **ועיין בבעל המאור** ורמב"ן **במלחמות** סוף אלו עוברין (שם טו: מדפי הרי"ף)⁵, ועיין שו"ת **תשב"ץ** (ח"ג סימן רס), עיין שם היטב, ודו"ק.

אכילת מצה

חשבון שבע הברכות המתירות אכילת מצה

בתוספות (פסחים צט: ד"ה לא), כל האוכל מצה בערב הפסח, כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו (ירושלמי פסחים פ"ה ה"א). **ובמהר"י ווייל** (סימן קצג עמוד רעו ד"ה והאוכל) כתב להסביר, דארוסתו בעי שבע ברכות (עיין כתובות ז), וכן קודם שהותר לו מצה בעינן שבע ברכות, והם: (א) בורא פרי הגפן. (ב) קידוש. שהחיינו לא חשבינן, דאומרו אפילו בשוק (עירובין מ:), וברכה דטיבול ראשון לא חשבינן, דחיובא לדרדקי (עיין פסחים קטו). (ג) אשר גאלנו. (ד) בורא פרי הגפן. (ה) על נטילת ידיים. (ו) המוציא. (ז) על אכילת מצה.

ולאשיר"י (פסחים פ"ה סימן כד) דאינו מברך 'בורא פרי הגפן' אכוס שני, שמא חשיב 'אשר גאלנו' שתי ברכות - תחלה וסוף. וברכת 'לקרוא את ההלל' לא חשבינן - אפילו לדברי רבותינו המצריכין לברך (עיין טור או"ח סימן תעג סעיף ז), משום דיש מקומות שלא נהגו לומר הלל על השלחן, עכ"ל ז"ל.

מהירושלמי שכל היום היא אסורה, ויש מפקפקין בראייתו (עיין ר"ן שם טו. מדפי הרי"ף ד"ה ירושלמי). ולי נראה כדברי הרי"ף והרמב"ן ז"ל המסייעו - שכל היום היא אסור, מעלות השחר עד הלילה.

(א) **המשך לשונו**: "ומה שכתב 'שאי אפשר' כו', אינו מובן. ואולי צריך לומר 'שאפשר שלא יטול ידיו באכילתה', והיינו במקום דלא שכיח מים, דנטול ידיו שחרית ומתנה עליהן כל היום כולו, כמבואר בחולין (ק:), ודו"ק".

(ב) ובהמשך האריך רבינו ליישב, למאן דאמר בברכות שם שצריך בברכה שם ומלכות, עיין שם. וכתב עוד: "יש לומר, דברכת 'ברוך המקום' - היא היא הברכה שנתקנה תחת ברכת סיפור יציאת מצרים, שהיה ראוי להיות ברכה עליו כעל כל המצוות, וכמו שעמדו ז"ל על זה (רבינו ירוחם נתיב ח חלק ד; שו"ת הרא"ש כלל כד סימן ב)."

(ג) שניות' היא הגדרה על ענינים שנופלים בהם ריבוי והתחלקות, ועל דברים שהם היפוך אחדות הבורא - שהוא 'אחד' (וראה עוד ציונים לתורה כלל לח פיסקא נו; שם דנתמא את ה פיסקא ד, ומה שציון עוד

(ח) ומונה שם חשבון הברכות, והוא להלן. וראה **זוה"ק** (רע"מ פנחס ראנ:), בסוד ענין שבע ברכות במצה.

(ט) בבעל המאור כתב: "...ואף על גב דגרסינן בירושלמי, האוכל מצה בערב הפסח כבועל ארוסתו בבית חמיו, הני מילי משש שעות ולמעלה, אבל עד שש שעות מותר, ודיקא נמי דמדמי לה לארוסה". והרמב"ן חולק עליו, והוכיח מדברי הירושלמי שהאיסור לאכול מצה הוא כל היום, וכתב: "הטעם לזה, שכיון שביעור חמץ בלילה, נעשית לו מצה כארוסה בבית חמיו".

(י) שכתב: "...היה זה ז"ל אומר, שלא נאסר לאכול מצה אלא משעה שהחמץ אסור, שאותה שעה המצה היא כמו ארוסה, אבל בשעה שהחמץ מותר - גם המצה מותרת. ולדברי האומר אסורו כל היום, משום שנאמר (שמות לה, כה) 'לא תשחט על חמץ דם זבח', והיה מכשיר פסח שנשחט שחרית (עיין פסחים קח), גם המצה אסורה כל היום, ולדברי האומר שאין פסח נשחט עד אחר חצות (שם סא), אף המצה אינה נאסרת אלא לאחר חצות. והרמב"ן ז"ל הוכיח

מצה כל שבעה

דעת הגר"א ז"ל שמצה כל שבעה היא מצוה של רשות * דעת החזקוני והגר"א דמצה כל שבעה מצוה של ד'שבעת ימים מצות תאכלו' * דעת רבינו כדעת החזקוני והגר"א דמצה כל שבעה מצוה של רשות * דוגמאות למצוה של רשות * הוכחת רבינו מדברי ה'בעל המאור' שיש מצוה באכילת מצה כל שבעה * חיזוק ההוכחה מכך שלא תירץ בעל המאור כהתירוץ שאין מצוה * דעות בראשונים שאף לבעל המאור אין מצוה * הוכחה מלשון 'מהר"ם חלאווה' כהבנת רבינו בבעל המאור * הוכחה ממה שאכילת מצה נחשבת 'אות' לענין הנחת תפילין בחול המועד * דעת ה'רוקח' שיש מצוה כל שבעה * דעת הפני יהושע שרק לרבי שמעון יש מצוה כל שבעה * ביאור שינוי הלשון 'פסח' גבי מצה ו'יום טוב' גבי אתרוג * המצוה כל שבעה רק אם כיוון שהיא מצוה

והוא תמוה לכאורה, לאיזה דין הוצרכו לרבות את הלילות, הלא אין כלל חיוב אכילת מצה כל שבעה, ועיין רא"ם (שם שם, יח) מה שהאריך בזה. אבל החזקוני כתב לבאר "על ידי דוחק, דיש לומר, יש לך דברים שמקבלין שכר בעשייתן ועונש כשאין עושין אותן, כגון מצה בלילה הראשון, ויש לך דברים שאין מקבלין שכר בעשייתן ולא עונש כשאין עושין אותם, כגון מצה מליל ראשון ואילך, ומכל מקום מצות שבעת ימים תאכלו כתיב, כלומר, אם אכל מצה זה שבעת הימים מכל מקום קיים הוא הפסוק כל של שבעת ימים מצות תאכלו". (ועל זה אמרו במכילתא: לילות מנין, כלומר, אם אכל כל שבעת הלילות מצה - מניין שקיים את הפסוק, תלמוד לומר 'עד יום האחד ועשרים' - מכל מקום". הרי מפורש בדבריו שיש מצוה לאכול מצה כל שבעת הימים, אלא שאינו נענש אם לא אכלה).

דעת רבינו כדעת החזקוני והגר"א דמצה כל שבעה מצוה של רשות
רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע ב'גליוני הש"ס' (פסחים לח.), חידש כן מדרש פשיה 'דמצות - מצוה היא כל שבעה', דאם אוכל מקיים מצוה, אלא דחובה היא רק בלילה ראשונה, ודאמרין כל

ומצוה לגבי חובה - 'רשות' קרי לה, אף על פי כן מצוה מדאורייתא הוא². וכן פירשו, יום טוב אין צריך אות, פסח במצוה, סוכות בסוכה, ועוד כמה ראיות. והיה מחבב מאד מצות אכילת מצה כל שבעה, וביום טוב אחרון היה אוכל סעודה שלישית, אף על פי שלא היה אוכל שלש סעודות בשאר יום טוב, מפני חביבות מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו, ובמוצאי יום טוב היה משתדל לטעום חמץ... והיה נמנע לאכול לאחר פסח מצה שיוצאין בה ידי חובתו בפסח, וכל זה להכירא לעשיית המצוה, שאין עושין אותה להנאה³, אלא מפני גזירת הבורא יתעלה שמו⁴.

דעת החזקוני' שהאוכל מקיים הפסוק ד'שבעת ימים מצות תאכלו'
ובאמת סברא זו, הראה החתם סופר (שו"ת י"ד סימן קצא ד"ה ומ"ש; פסחים לה. ד"ה שבעת) שכבר נמצאת בחזקוני (שמות יב, יח). שעל הפסוק (שם) 'בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב', הביא רש"י דברי המכילתא (פרשת בא פרשה י אות טו): "עד יום האחד ועשרים - למה נאמר, והלא כבר נאמר (שם שם, טו) 'שבעת ימים', לפי שנאמר 'ימים' - לילות מנין, תלמוד לומר 'עד יום האחד ועשרים'".

משום דמצוה לגבי חובה רשות קרו לה, מפני שאין זה מצוה עשה, אלא רצון ה' שיאכלו בני ישראל מצה כל ימי הפסח".
 ואילו בשדי חמד שם (ד"ה ובעיקר דעת), מצאנו מהלך שני, שהביא מה שכתב לו "בנש"ק יעקב זלמן ליפשיץ מעייר בריסק דליטא", לבאר דעת הגר"א שאין זו מצוה מצד עצמה, אלא "אך להראות שלא יאכל חמץ, כי בכל לא תעשה הא לא ניכר קיומה - שמונע מלעשותה מפני גזירת מלך כי היו בשב ואל תעשה, ואולי לא יחפוץ עתה לאכול כלל, לכך לא יאכל נבילה או שאר איסורין, והתורה לא צוה להראות בפועל כי מפני המצוה ימנע מלעבור על לא תעשה. אולם במצות 'לא תאכל חמץ', הוי מצוה להראות בפועל כי ימנע מלאכול, וזה לא הוי רק אם יאכל פת - ולא יאכל חמץ, כיון ניכר שמקיים הלא תעשה מפני גזירת מלך, כי אם לא יאכל פת בכל לומר כי לא ירצה עתה בפת לאכול, ואם כן שפיר הוי מצוה בכל שבעה ימי הפסח באכילתה, שמקיים הלא תעשה לכל לאכול חמץ".

ענין מחדש כתב בזה הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספרו פרי צדיק (פסח אות טו): "אף שחיוב מצה רק ליל ראשון חובה, מכל מקום כיון שנזכר בתורה 'שבעת ימים תאכל עליו מצות', יש מצוה באכילת מצה כל שבעה, דאשכחן (פסחים ק"ד) דרבא הוה מהדר אטיילאק וארוזא - הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא, וכן רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד - הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא (ספיה לב), כל שכן אכילת מצה כל שבעה שנזכר בתורה 'שבעת ימים תאכלו' וכו".

(ח) וטעם המצוה כאמור מדברי הראב"ע, משום שבכך יש זכר לאכילתם ביציאת מצרים, שאכלו המצות כל שבעת הימים. ועוד יש ללמוד תוכן ומשמעות המצוה מדברי הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פרק מג): "פסח... היותו שבעה ימים - מפני שהיקף

נפסק להלכה בטור ובשולחן ערוך (א"ח סימן תעה סע"ף ז), שאין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון בלבד. מקור הדבר הוא מהגמרא פסחים (קכ.), שהביאה ברייתא הדורשת את הפסוק (דברים טו, ח) 'ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך', מה שביעי רשות (דכתיב 'וביום השביעי עצרת', ולא כתיב 'תאכל מצות', שהרי הוציאו מן הכלל, רש"י) - אף ששת ימים רשות, עיין שם. וכן נפסק ברי"ף (שם כז: מדפי הרי"ף) וברמב"ם (הלכות מצה פ"ו ה"א) ומשם בטור ושולחן ערוך (שם) כאמור.

דעת הגר"א ז"ל שמצה כל שבעה היא מצוה של רשות
פירוש הדבר שהוא רשות, ביאר רשב"ם שם: "שאם רצה לאכול בשר בלא לחם, או להתענות, הרשות בידו". ולפי פשוטו, אין שום ענין ומצוה לאכול מצה בשאר ימי הפסח, אלא שאם בא לאכול פת, יאכל מצה, שהרי חמץ אסור לו לאכול.

ברם, ידועה ומפורסמת דעת הגר"א ז"ל שיש מצוה באכילת מצה כל שבעת הימים, וכפי המובא בספר 'מעשה רב' (אות קפה)⁵: "שבעת ימים תאכל מצות" (שמות יג, ו), כל שבעה מצוה, ואינו קורא לה 'רשות' אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה,

על צואריהם ניתנו".
 (ה) וראה שדי חמד ח"ז מערכת חמץ ומצה (סימן י"ד אות י), שהאריך מאד בשיטת הגר"א. ועיין שם תשובות גדולי דורו מה שכתבו אל השדי חמד בענין זה.

(ו) כיוצא בזה דייקו מדברי הראב"ע בפירושו הארוך על הפסוק 'שבעת ימים מצות תאכלו', שכתב: "טעם 'מצות תאכלו', זכר לאכילתם בצאתכם ממצרים, כי לא צוה שיאכלו מצות רק הנאכלים עם הפסח לפני חצות לילה, רק שבעת ימים צוה לאכול מצות להיות זכר לאשר קרה לכם בצאתכם ממצרים". ומבואר, הן מלשון 'שבעת ימים צוה לאכול מצות' והן מהטעם שנתן שזה זכר לאכילתם ביציאת מצרים, שכל שבעת הימים יש מצוה באכילת המצה.

וראה בספר יפה ללב (לרבי רחמים נסים יצחק פאלאג', בנו השני של רבי חיים פאלאג' זצ"ל, חלק א קונטרס אחרון אורח חיים סימן תעה אות ד), דאף שהביא החיד"א בספר ועד להכמים (ח"א מערכת א אות ו) בשם רבני איטליא "שנתברר להם שתלמידיו של הראב"ע שלחו יד בפירושו, והוסיפו מדעתם דברים אשר לא כן, וכל לשון שימצא בחומש ובנביאים שהוא מנוגד לדעת רבותינו ז"ל איננו מהראב"ע עצמו, רק תלמידיו בלי ידיעתו - אחרי מותו - שלטו יד זרים בכתוב אשר לא עלה על לבו, והראב"ע וכסאנו נקי". מכל מקום, כתב היפה ללב, אין דבר זה מנוגד לדברי חז"ל, שהרי לא אמרו אלא שיש רשות, ונתנו הבחירה ביד האדם לעשות מה שירצה.

(ז) בגדר המצוה, אם כי פשוט לשון הגר"א ולשון רבינו דהיא מצוה ממש, מכל מקום מצאנו באחרונים שני מהלכים המבארים באופן שונה מעט. מהלך אחד הוא מה שביאר בערוך השולחן (סימן תעה סע"ף יח, יז): "והא דקרו לה מצוה של רשות,

(א) 'בו מדובר נכבדות, מעשה יד צדיק... רבינו הגדול מרנא ורבנא אליהו חסידא קדישא זלה"ה", לשון דף השער דפ"ר. הספר נכתב על ידי שני גדולי תלמידיו, רבי סעדיה ורבי יששכר בער, ונחשב לעדות מהימנה על הנהגות וארחות הגר"א זצ"ל.

(ב) להבנת הענין יש מקום להביא דברי הרמב"ן בהשגותיו לספר המצות (שורש ב אות כז): "כי המדרשים כולם בענין המצות, אין בהם מקרא יוצא להם מידי פשוטו, אלא כולם בלשון הכתוב נכללים, כי אין הפשט כלשון חסרי הדעת ולא כדעת הצדוקים, כי ספר תורת ה' תמימה אין בה אות יתר וחסר, כולם בחכמה נכתבו, ולא מצאו מדרש שהוא עיקרי במצות מוציא מקרא מידי פשוטו וזולתי הנדרש ב'והיה הבכור אשר תלד' כמו שהזכירו ביבמות (כד)... אבל יש לנו מדרשו עם פשוטו, ואינו יוצא מידי כל אחד מהם, אבל יסבול הכתוב את הכל ויהיה שניהם אמת".

וביתר ביאור, לפי מה שמצאנו בתורת הגר"א עצמו, בהקדמה לספר מעלות התורה לאחיו רבי אברהם ז"ל, שהביא בשם הגר"א: "באמת כל דבור ודבור בתורה שייצא מפי הגבורה היא מצוה בפני עצמו, והנה באמת המצות רבו ועצמו עד אין מספר, עד מי שיש לו עין השכלי ולב מבין יוכל להתנהג בכל פרטי הנהגותיו וענייניו מקטן ועד גדול על פי התורה והמצוות... ומה שהוזכר תרי"ג מצוות, אינם אלא שרשים, אבל הם מתפשטים לענפים הרבה", ראה שם אריכות נפלאה בזה. ולפי דברים אלו, בוודאי ייך לומר שאף מצות אכילת מצה כל שבעה אינה בגדר מצוה של חובה, ואינה בכלל מנין תרי"ג, מכל מקום בוודאי היא מצוה הכלולה במאמר 'שבעת ימים תאכל מצות'.

(ג) ראה הלהן לביאור ומקור הדבר.

(ד) וכדברי רש"י (ראש השנה כח. ד"ה לאו) הידועים: "מצוות לאו ליהנות ניתנו לישראל - להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול

שבעה רשות, הוא כמו תפלת ערבית רשות (ברכות כז:), וטובא דכוותה מצוה של רשות".

דוגמאות למצוה של רשות

וענין מצוה של רשות, שאינו 'חובה' ורק 'מצוה', הגם שרבינו קיצר כאן ולא ציין היכן מצאנו "טובא דכוותה מצוה של רשות", מצאנו לו **ב'ציונים לתורה'** (כלל כה פסקא ב-ג) שכתב וז"ל: "ואם תשאל מהו ההבדל שבין 'מצוה' לחובה, הנה דבר זה מצוין בש"ס בכמה דוכתי, עיין בש"ס סוטה (מד:), דמבואר שיש שלש מדריגות, 'רשות' 'מצוה' 'חובה'. ועיין עוד חולין (קה: קו:), דמבואר גם כן כזה שיש שלש מדריגות הנ"ל".

עוד הביא שם דברי המשנה בביצה (לו:), כל שחייבין עליו משום שבות, משום רשות, ומשום מצוה בשבת, חייבין עליו ביום טוב כו'. וברש"י: "האי דקרי ליה 'רשות', משום הנך דקבעי למינתי בסיפא דהוי מצוה גמורה, ולגביהם קרי להנך מציעי 'רשות'". ועוד שם ברש"י: "משום רשות - שיש בו קצת מצוה, אבל לא מצוה גדולה כו', או משום מצוה - שיש בו מצוה ממש". ומבואר, שתיבת 'רשות' מוסבת לפעמים גם על דבר שיש בו ענין מצוה. וזו כוונתו גם כאן בגליוני הש"ס, שאף שאכילת מצוה כל שבעה קראו לה חז"ל 'רשות', מכל מקום זה מוסב על ענין מצוה שבו, ולאפוקי שאינה חובה כמו בלילה הראשון.

ומה שציין בקצרה בגליוני הש"ס שמצאנו לשון 'רשות' במצוה אצל תפלת ערבית, דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, שבציונים לתורה שם (פסקא ג) האריך להביא מקור הדבר, מדברי התוספות בברכות (כו:), שמה שאמרו (שם כז:): תפלת ערבית רשות, היינו לגבי אם נזדמנה לו אז מצוה עוברת, דאז אמרינן תדחה תפלת ערבית מפני אותה מצוה, שתפלת ערבית רשות, אבל בחנם אין לו לבטלה. וכן הביא עוד את דברי הר"ף שם (יט. מדפי הר"ף) שכתב בפירוש שתפלת ערבית רשות הכוונה דאיננה חובה, אבל מצוה איכא. ועוד האריך בדוגמאות רבות לזה, עיין שם ותמצא נחת.

הוכחת רבינו מדברי ה'בעל המאור' שיש מצוה באכילת מצוה כל שבעה

ובגליוני הש"ס שם, כתב רבינו להוכיח כדעתו שיש מצוה באכילת מצוה כל שבעה, מדברי **בעל המאור** (פסחים דף כו: מדפי הר"ף). שהקשה^{כז}, מדוע אין מברכים 'על אכילת מצוה' כל שבעה, הלא ילפינן (סוכה כח:): פסח וסוכות אהדדי בגזירה שוה ט"ו ט"ו, וכשם שבסוכות מברכים 'לישב בסוכה' כל שבעה אף שאין חובה לאכול פת (ראה שם כז:), הוא הדין בפסח היה לנו לברך 'על אכילת מצוה'

התירושים, וסיים עליהם: "וכשתדקדק בדבר יפה, הכל ענין אחד". ולדברי רבינו שני ענינים הם מן הקצה אל הקצה, שלדעת בעל המאור יש מצוה באכילת מצוה כל שבעה, אלא שאינה חובה, ואילו לפי התירוץ השני אין מצוה כלל וכלל. ונראה איפוא שהבין המאירי שאף לתירוץ בעל המאור הכוונה שאין בזה מצוה.

ועיין עוד ברבינו מנוח (הלכות חמץ ומצה פ"ו ה"א) שכך שתי התירושים בכריכה חדא, וז"ל: "אבל שאר הימים לא, דאי בעי לא אכיל אלא פירות וקטנית או אורז ודוחן (עיין סוכה כז:), ונמצא שאינו מצוה לאכול מצוה, אלא שלא יאכל חמץ". וכעין זה **בקרוב חגיגה** (סימן פד:). וזה נראה כוונת המאירי שהכל ענין אחד, דכיון דאי בעי לא אכיל מצוה, נמצא שאין כלל מצוה באכילה. אמנם צריך ביאור, דמה ענין זה לזה, ולעולם יתכן דאף דאי בעי לא אכיל, מכל מקום יש בזה מצוה של רשות. ועוד, שהרי כדי לפוטרו מברכה די בכך שאינו מוכרח לאכול, ואין צריך לומר שאין כלל מצוה.

ועל כל פנים, נראה ברור שראשונים אלו הבינו בדעת בעל המאור שאין מצוה כלל באכילת מצוה כל שבעה, כאמור. ומה שכתב בעל המאור לפי שאדם יכול בשאר ימים לעמוד בלא מצוה, זוהי סיבה שלא יתא הדבר מצוה. ואילו להבנת רבינו, מה שאי אפשר לעמוד בלא מצוה, היא רק סיבה שלא יתא ברכה על אכילת המצה, אבל לעולם מצוה יש.

הוכחה מלשון 'מהר"ם חלאווה' להבנת רבינו בבעל המאור

סמוכין להבנת רבינו בדברי בעל המאור, יש להביא מלשון **מהר"ם חלאווה** (פסחים קכא: ד"ה כתב ה"ב), שהביא דברי בעל המאור, והוסיף בה דברים, וז"ל: "אבל באכילת מצוה, שיכול לזון כל שבעה באורז ודוחן ובמיני פירות, היאך מברכין על אכילת מצוה - דמשמע דלא סגי דלאו הכי". הרי נראה ברור, שטעם "יכול לזון עצמו שלא במצה" הוא טעם למה שאין ברכה, שכן אי אפשר להלוש לשון 'זונו על אכילת מצוה' שמשמעו שחייב לאכול מצוה, ואינו טעם לומר שמשום כך אין מצוה כלל. והוא ממש כפירוש רבינו בדברי בעל המאור.

וזהו מה שמצאנו בשו"ת אבני נזר (אורח סימן שעז אות ד), שהוכיח גם כן מדברי בעל המאור דיש מצוה באכילת מצוה כל שבעה, ולא היה לו די במה שהביא דברי בעל המאור לבד, אלא הוסיף להביא גם דברי המהר"ם חלאווה משמו של בעל המאור, ומזה דיין שהאוכל מצוה בשאר הימים עושה מצוה. וטעם הדבר כנ"ל, שבדברי בעל המאור לבד, עדיין יש לומר להבנת המאירי ורבינו מנוח, שמשמע "יכול לזון עצמו שלא במצה" אנו אומרים שאין

כל שבעה אף שאין חובה לאכול מצוה.

ותירץ הבעל המאור, וז"ל: "ויש להשיב, לפי שאדם יכול בשאר ימים לעמוד בלא אכילת מצוה, והיה נזון באורז ודוחן וכל מיני פירות, מה שאין כן בסוכה שאין יכול לעמוד בלא שינה שלשה ימים (עיין נדרים טו:), והוא חייב לישן בסוכה ולטייל בה... זהו טעם שמברכין על הסוכה כל שבעה ואין מברכין על מצוה כל שבעה". וסיים בעל המאור: "וטעם נכון הוא".

ואם כן, הוכיח רבינו, אילו לא היתה כלל מצוה לאכול מצוה כל שבעת הימים, והיה רק איסור לאכול חמץ, "אזי היו כל דבריו מיותרים ואינם כדאים להכתב", שפשוט הדבר שאין לברך כשאוכל מצוה, ואין צריך להגיע כלל לחילוקים בין ישיבת סוכה לאכילת חמץ. ובהכרח שיש מצוה באכילת מצוה, וכוונת תירוץ של הבעל המאור, שמאחר ומצוה זו אינה חובה מוכרחת, והיא מצוה של רשות, לכן אינה טעונה ברכה. אלא שבסוכה, היות והאדם מוכרח לבוא לידי קיום המצוה, כיון שאי אפשר לו בלא שינה, ההכרח מחשיב את ישיבת הסוכה כחובה ולכן מתחייב ברכה. מה שאין כן במצה, שאפשר לו לאכול דברים אחרים, ואינו מוכרח לבוא לידי קיום המצוה, אין זה חובה אלא רשות".

חיזוק ההוכחה מכך שלא תירץ בעל המאור כהתירוץ שאין מצוה

והוסיף רבינו לבסס ולקיים הוכחה זו, מדברי **הכלבו** (סימן עא ד"ה אכילה), שהביא את תירוץ בעל המאור, ושוב הביא תירוץ נוסף בשם **ה"ר שמואל שקילי ז"ל**: "דשאני מצוה, שאכילתה בשאר ימים אינה לשום מצות מצוה, אלא להשיב רעבו, לפי שאינו רשאי לאכול חמץ ולהשיב עצמו, ודומה למי שאוכל בשר בהמה טהורה לפי שאינו רשאי לאכול בשר בהמה טמאה, שאינו מברך 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול בשר בהמה טהורה', אבל השיבה בסוכה ודאי לא צורך גופו הוא ולא להשיב רעבו, אבל לקיום המצוה לבד, ולפיכך צריך לברך".

הרי שתירץ הכלבו בפשיטות, שהטעם שאין מברכים על אכילת מצוה כל שבעה, הוא משום שאין בכך מצוה כלל. ומזה שהבעל המאור לא תירץ כן, מוכח איפוא שסבר שיש בזה מצוה, ולכך הוצרך לתרץ שמה שאין מברכים הוא משום שאין הכרח לקיים מצוה זו, והיא רק מצוה של רשות.

דעות בראשונים שאף לבעל המאור אין מצוה

ברם, בכמה מן הראשונים נראה שהבינו בדברי בעל המאור, שאין מצוה באכילת מצוה כל שבעה. עיין **מאירי** (סוכה כז: ד"ה ועוד) שהביא שני

בדברי המהר"ל **בגבורות השם** (פרק לו ד"ה והיה): "ואין המצוה לאכול מצות כל שבעת ימים, אלא שלא לאכול חמץ, כי מאחר שהמצוה מורה על החיות, ולפיכך יש לאכול מצוה בליל ט"ו, אבל מה שהיתה הציאה נמשכת עד היום השביעי שאז עברו יום סוף, דבר זה נמשך מן יציאה הראשונה שהיתה בליל חמשה עשר, ולכן אין מצוה לאכול מצוה בשאר ימים, אבל אסור לאכול חמץ דסוף סוף היה תמיד יציאה לחירות עד יום השביעי".

ט) עיין שם שכתב רבינו על חידוש זה, שיש מצוה כל שבעה: "כתבתי בחידושי... והארכת בחידושי בראיות רבות", ולא זכינו לחידושי אלו ולא לאותן "ראיות רבות".

י) השוואה זו בגדר אכילת מצוה כל שבעה לתפלת ערבית רשות, כתב גם בהערות **פועלת שכיר** לספר מעשה רב שם, וכן הרה"ק **בעל צמח צדק מליובאוויטש** זצ"ל בספרו **ביאורי הזוהר** (חלק א עמוד 13).

יא) עיין **קרבן חגיגה** (סימן פד), שייחס קושיא זו לכלבו, וכבר כתב עיין **הגאון חיד"א** ז"ל **בברכי יוסף** (סימן תתק ס"ק ו'): "וראיתי

לגדול בדורו הרב המג"ן בספר קרבן חגיגה, דמיתיי לה משם הכלבו לחקירה זו, והגם דבכלבו (סימן עא ד"ה אכילה) הזכיר הר"ז, כמדומה **שהרב לא שילטו מאורי אור עיניו במאור**".

יב) וראה ספר **חדרי מצות** (חלק מ"ע דוחה ל"ת אות יז) - להגאון רבי רבינו (ראה מבוא ספ"ד דבי רב' לאותן דאורייתא עמוד 37 הערה נא), שכתב בתוך דבריו: "מצות מצוה, כתבו המפרשים דהוי מצוה דרשות... ועיין בעל המאור סוף פסחים, שהקשה מדוע לא מברכין על אכילת מצוה כל שבעה, עיין שם, ומבואר דהוי מצוה דרשות כל שבעה". [ואין להתפלל על גאון זה - שדברי רבינו היו חביבין עליו עד לאחת והיה בקי בהם ביותר - שלא ראה שרבינו כבר הוכיח כן מדברי הבעל המאור, שכן מסתבר שלא ראה ספר גליוני הש"ס שיצא לאור בשנת תרפ"ד, באותה שנה בה נסתלק הגאון הנ"ל].

יג) ראה **שם הגדולים** (מערכת גדולים אות ש סימן קמג), שמשער כי ר' שמואל שקילי היה מרבתי של מהר"ם מרוטנבורג, והזכירו בכמה מקומות בשם "מורי הרב ר' שמואל בר שלמה", עיין שם.

כלל מצוה. ורק בדברי המהר"ם חלאווה מפורש שהוא טעם רק על מה שאין ברכה, אבל לעולם עצם המצוה ישנה.

הוכחה ממה שאכילת מצה נחשבת 'אות' לענין הנחת תפילין בחול המועד

הבאנו למעלה מספר מעשה רב, שבתוך דבריו הביא הוכחה הגר"א שיש מצוה באכילת מצה כל שבעה; "וכן פירשו, יום טוב אין צריך אות, פסח במצוה: סוכות בסוכה". וכוונתו, דהנה בשולחן ערוך (או"ח סימן לא סעיף ב) הובאו שתי דעות, אם מניחים תפילין בחול המועד, ודעת השולחן ערוך שאין מניחים משום שהם גופם אות. והביא שם הגר"א בביאורו (אות א), בשם הבה"ג^ט וספר העתים (הובא בראש הלכות קטנות תפילין סימן טו), שהאות שיש בחול המועד הוא במה שחייב בסוכות במצוה סוכה, ובפסח במצוה [וכן הביא שם המגן אברהם (ס"א א)]. ואם כן מוכח מזה שיש מצוה באכילת מצוה, שאם לא היה בזה כלל מצוה והיה זה רשות גמורה, לא היה בזה משום אות.

ולראיה זו רמז רבינו בגליוני הש"ס שם, שאחר שהביא הוכחתו מבעל המאור, הוסיף שכן משמע בשו"ת הרא"ש (סימן כג אות א), ושם הביא הרא"ש כן בשם "יש מן הגאונים", שאין להניח תפילין בחול המועד משום אות סוכה ומצוה.

ויש להאיר, כי באמת גם תוספות במסכת מועד קטן (יט. ד"ה רבי יוסי) כתבו טעם זה, שהאות הוא משום אכילת מצה. אמנם מה שרבינו לא ציין לדברי תוספות, יתכן משום שנקטו בלשונם "הואיל ואוכל מצה ויושב בסוכה", ויש לפרש כוונתם, שאין זה משום המצוה, אלא עצם הדבר שאוכל מצה ולא חמץ כפי הרגילות בכל השנה, זה לבדו חשיב אות, ואף שאינו מקיים מצוה בכך. ולכן ציין רבינו דייקא לשו"ת הרא"ש, ששם הלשון להדיא "שחייב בישיבת סוכה בחג ובפסח חייב באכילת מצה".

אמנם, ראה שו"ת קול אריה (סימן ל ד"ה ובמכתבך), שהשואל שם רצה לתלות דין הנחת תפילין בחול המועד בנדון זה, אם אכילת מצה כל שבעה מצוה היא. והעיר הקול אריה על זה, שדבריו נכונים רק לפי מה שכתב המגן אברהם הנ"ל שהאות היא במצוה, ומקור הדבר ברא"ש כנ"ל, אך תוספות (עירובין פז. ד"ה ימים; מנחות לו. ד"ה יצאו) כתבו שהאות בחול המועד פסח הוא איסור אכילת חמץ. ולפי דבריהם, אין ראיה כלל לענינינו ממה שיש אות

(יד) לפנינו בבה"ג לא נמצא.

טו) מן הפאיי להביא כאן דבריו הנפלאים של כ"ק האדמו"ר **בעל שפעי חיים** מצאנו-קלוזנבורג זצ"ל, בשו"ת דברי יצחק (או"ח סימן י אות א ד"ה ולענין ד), על פי מה שחידש שם בענין כוונה באכילת מצוה, לחלק בין לילה הראשון שאכילת מצוה חובה, ואנו אומרים שסתמא כיון לשמה, ולכן נפסק בשולחן ערוך (סימן תעה סעיף ד) שמצוה אינה צריכה כוונה, ולשאר הימים שהיא מצוה של רשות, שרק אם מכוון לשם מצוה אז דייקא נחשב מצוה (וראה להלן שקדמו רבינו בחילוק זה). ולפי זה, רק מי שאכילתו לשם שמים היא אצלו בגדר מצוה, מה שאין כן 'המוון העם' האוכלים לשבעה נפשם אין זה בגדר מצוה כלל, ונמצא שאין להם אות מצוה, וצריכים אות תפילין. וסיים שם (אות ב): "ולזה אמר אא"ז **מצאנו ז"ע**, שהבחורים יניחו תפילין בחול המועד, שעדיין אינם בעלי דעת רחבה שהיה שייך אצלם בחינת אכילת לשם שמים, ואכילת מצוה בחול המועד לא הוי 'אות' אצלם, ודו"ק".

טז) היינו, שלכן מברכים על המצה והמרור בלשון 'על', כיון שאינה מצוה ממשכת, רק עיקר מצותה בלילה הראשון, עיין שם ברוקח שחילק בכך.

יז) עיין שו"ת מהרש"ם (ח"א בהשטמות לסימן טו), שדברי הרוקח לקוחים מירושלמי. אמנם כבר העיר בזה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סימן כז אות א), שממירא זו אינה מחז"ל, אלא מהרוקח עצמו. (יח) ראה שם: "וזה אחד מן הדברים שנדמית בהם מצוה לסוכה,

בחול המועד, וכמובן^ט.

דעת ה'רוקח' שיש מצוה כל שבעה

רבינו הביא בתוך דבריו בגליוני הש"ס פסחים שם, לדייק מדברי הרוקח (סימן סטג) שכתב: "על אכילת מצוה, על אכילת מרור, אין עיקר אלא לילה ראשונה"^ט. ומשמע שהמצוה היא כל שבעה, רק 'עיקר' המצוה אינו אלא בלילה הראשון. ולדברי רבינו מבואר היטב, שבליילה הראשונה שאכילת מצוה חובה אזי הוא 'עיקר' המצוה, מה שאין כן שאר הימים שאכילת מצוה היא רק מצוה של רשות, לכן אינה 'עיקר'.

ויש להסמיק גם דברי הרוקח במקום אחר (סימן רצ"א)^י, שכתב: "האוכל מצוה כהלכתה שבעה ימים, כאלו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, דכתבי מצות יאכל את שבעת הימים' - 'ימים' אין כתיב כאן, אלא 'שבעת הימים' - שבעה ימי בראשית", ומשמעות לשונו שיש מצוה באכילת מצוה כהלכתה כל שבעת הימים.

אמנם ראיה גמורה אינה, כיון שהרוקח אינו מזכיר בפירושו שמצוה היא, רק מדבר על מעלת אכילת מצוה כל שבעת ימי הפסח, ויתכן שיש בזה מעלה לאף שאינה מצוה. ואולי משום כך רבינו לא הביא לראיה בפסחים שם דברי הרוקח, הגם שהוא בעצמו הזכיר דבריו אלו ב'גליוני הש"ס' שבת (י. ד"ה כאילו)^י.

דעת הפני יהושע' שרק

לרבי שמעון יש מצוה כל שבעה

ולסימא דמילתא, הוסיף רבינו בגליוני הש"ס שם לציין לפני יהושע (פסחים כח: ד"ה בשעה), שרצה לחדש שלפי דעת רבי שמעון אכילת מצוה היא כל שבעה. שכן פשט הכתוב (דברים טו. א) 'שבעת ימים תאכל עליו מצות' מורה שיש מצוה זו כל שבעת הימים, אלא שמכיון שכתוב (שם ט. ה) 'ששת ימים תאכל מצות', וסותר פסוק זה לפסוק של 'שבעת ימים', למדו מזה (פסחים קכ.) מה שביערי רשות אף ששת ימים רשות. אבל רבי שמעון שדרש סתירת הכתובים לענין חדש ויש, כמבואר בספרי (פרשת ראה פיסקא פא ד"ה ששת), יש לומר שסובר כפשט הכתוב שיש מצוה באכילת מצוה כל שבעה^ט. וסיים על זה רבינו: "ובחידושי כתבתי דלכולי עלמא הוא כן, והרביתי ראיות".

ביאור שינוי הלשון 'פסח' גבי מצוה

'יום טוב' גבי אתרוג

והנה על פי דרכו של רבינו, דאכילת מצוה מצוה

היא כל שבעה, הוסיף לבאר דקדוק נפלא. דהנה בפסחים (לח). איתא, מצות של מעשר שני, לדברי רבי מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח כו', אתרוג של מעשר שני, לדברי רבי מאיר אין יוצא בו ידי חובתו ביום טוב כו', עד כאן. ויש לדקדק, מדוע לגבי מצוה נקטו 'בפסח', ואילו לגבי אתרוג נקטו 'ביום טוב', הרי לשון 'יום טוב' אינו מיוחד לסוכות יותר מפסח.

אבל לפי האמור, שבאכילת מצוה יש מצוה של רשות כל שבעה, כתב רבינו ליישב על נכון, שבפסח יש בדין זה נפקא מינה לכל הפסח, שאם בא לקיים את המצוה של רשות לא יעשנה במצה של מעשר שני, ולכן לא שייך לומר 'ביום טוב', רק ב'פסח', והיינו כל שבעת ימי הפסח^י. מה שאין כן באתרוג, הרי דין זה - שלרבי מאיר אין יוצאים באתרוג של מעשר שני משום שאינו 'לכם' - אינו נוגע אלא ליום טוב הראשון של חג, שכן אפילו בזמן הזה שלולב ניטל כל שבעה (סוכה מא.), מכל מקום דין 'לכם' (ויקרא כג. מ) הוא רק ביום הראשון (שם כט.); ולכן נקטו שפיר לשון 'ביום טוב'^י.

המצוה כל שבעה רק אם כיוון שיהא מצוה

עוד חידש רבינו בגליוני הש"ס רשימות ירושלמי מועד (כרך ד אות צח), שהגם שיש מצוה של רשות באכילת מצות כל שבעה, מכל מקום חלוק הוא מלילה הראשון לגבי הדין של מצוות צריכות כוונה. שמה שנפסק להלכה (שולחן ערוך או"ח סימן תעה סעיף ד) שהמצוה אינה צריכה כוונה, זהו רק בלילה הראשון, מה שאין כן בשאר הימים שזה מצוה של רשות, צריך כוונה, "שרק בחיוב שייך לומר סתמא לשמה קאי"^י, מה שאין כן כאשר אין מחויב ומוכרח, אין סתמו עומד לשמה, וצריך כוונה בפירוש... וכל שבעה אם אין מכוון אינו מצוה, רק אכילת רשות בעלמא (היא) כשאר אכילות".

ועל פי זה ביאר דברי הירושלמי סוכה (פ"ב ה"ז), לא פליגינן, מה דאמר רבי יוחנן (דמצה בשאר ימים רשות), כשלא נתן דעתו, ומה דאמר רבי הושעיה (דשאר ימים חובה), כשנתן דעתו^י. וביאר רבינו כמין חומר, שמה שאמר רבי יוחנן שכל שבעה רשות הוא כשלא כיוון באכילה כוונה מצוה, שאז הוא רשות. ומה שאמר רבי הושעיה שהוא מצוה, הוא כשנתן דעתו וכיוון למצוה, שרק אז נחשב למצוה. ואף שרבי הושעיה נקט בלשונו 'חובה', משום שמצוה לגבי רשות נקראת חובה, כמבואר בחולין (קה).^י

לשאר הימים, לזאת אמר 'ביום טוב', לשולל (לשאר הימים) דאינם נקראין יום טוב, עיין מגן אברהם (סימן תצ ס"א). ובמצוה שאמר 'פסח', נראה לי דבא לכלול בו פסח שני, שאינו נקרא 'יום טוב', מכל מקום דיניו בזה שוים לפסח ראשון".

כב) מה שנקט רבינו שצוותו אין צריכות כוונה הוא מטעם דסתמא לשמה קאי, כן כתב גם בשו"ת בן פורת (ח"א סימן ט אות ה ד"ה ערוך), ו**באתרוג דאורייתא** (כלל כג פיסקא ו) הביאו בשם "הראשונים" (אמנם לא מצאנו מקור ה'דאורייתא' בזה).

כג) לפנינו הגירסא בדברי רבי יוחנן 'כשנתן' ובדברי רבי הושעיה 'כשלא נתן', אך רבינו כתב שם להדיא דלפי פירושו צריך להפך הגירסא.

כד) בדרך אגב יציין לחידוש נוסף לדינא על פי דברי הגר"א, שכתב הגאון רבי שמואל הומינר זצ"ל בספר **עבד המלך** (פרשת בא י. יז): "כתב **בחי אדם** (כלל קכ"ה), אף שמצד הדין אין צריך שמירה אלא לכתיב של חובה, מכל מקום נוהגין החרדים, וכן ראוי שיהיו מים על החטין, ואדונינו הגר"א החמיר מאד בזה... דודי הר"ג רבי אליהו מרדכי אידנישטיין אמר לי שמעמ מפי הגאון רבי **שמואל סלנט**, שאמר על זה טעם לשבח, והוא כיון דדעת הגר"א וסייעתא דמרבא מן התורה לאכל מצוה כל שבעת ימי הפסח. וכשהרציתי דבר זה לפני מו"ר האו"ר רבי **אסר זלמן מלצר** זללה"ה ותלכנן מזה, ואמר שהוא כבר אמר טעם זה בעצמו, וכעשוי שהוא שומע שהגאון רבי שמואל אמר כן, הוא שמח מאד".

עיין מה שהארכתי בגליון סוכה (כז. ד"ה נאמר), שכן לגבי סוכה איתא **במהרי"ו ווייל** (סימן קצא), המקיים מצות סוכה כהלכתה, כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית.

יט) ועיין **מנחת חינוך** (מצוה י אות י"ג ד"ה והנה בפסחים), שהביא דברי פני יהושע אלה, ומוסיף והולך לחדש לפי דבריו. וראה עוד **חתן סופר** על שולחן ערוך אורח חיים (ח"א) שער הטוספת אות לד ד"ה עיד נל"ע ע"ה), שכתב לפי דברי הפני יהושע דבר נפלא, שיש לומר שרבי שמעון בעל הוזהר הקדוש לשיטתו, שכן **בוזהר הקדוש** (וזה"ש שיר השירים סד. ד"ה לויח) דעתו שאין להניח תפילין בחול המועד, כמובא **בבית יוסף** (או"ח סימן לא סעיף ב ד"ה ונכשיו), וזהו לשיטתו שיש מצות אכילת מצוה כל שבעת הימים כדברי הפני יהושע, ולכן אכילת מצוה נחשבת 'אות'. וכן כתב בקצרה השואל בשו"ת קול אריה שם.

כ) ואף שנקטו שם 'ידי חובתו', ואילו בשאר הימים אינה חובה, כתב רבינו שנכתב אטו לילה הראשון.

כא) ועיין **רש"ש** (פסחים שם ד"ה מצות), שכתב קרוב לדברי רבינו, רק שביאר שלשון 'פסח' שנקטו הוא משום פסח שני, ולא ביאר שהוא משום כל שבעת הימים, וכך כתב שם בפסח לשונו: "לכאורה יפלא, מדוע במצה הזכיר שם הפרטי מהיום טוב ובאתרוג שם הכללי, ולא פרטו בשם 'סוכות'. **אבל הוא ואראך כחמת לשון חז"ל**, והוא דמבואר בריש פרק לולב הגזול (ס"ט), דלכנן לא בעינן רק ביום טוב הראשון, ולכן אתרוג של מעשר שני אף לרבי מאיר - דלא מיקרי 'לכם', מכל מקום כשר הוא

בזכות האחדות

תשובת אליהו הנביא לבילי התקדש חג הפסח על עיכוב הגאולה: כי בני ישראל אינם מתאחדים כראוי | 'פסח מצה ומרור' - כדי לאחד כל ישראל, צדיקים בינוניים ורשעים, ולאגדם יחד | בגאולת מצרים היה איחוד השם ואחדות ישראל | פסח נשחט בזמן אחד ואינו נאכל בשתי חבורות - כדי שלא לעשות אגודות ואגודות | איחוד הנפרדים נקרא 'גדולה' ולכן נקרא השבת שלפני פסח 'שבת הגדול'

בערוך (עיין מוסף הערוך ערך 'פמליא'), פמליא בלשון רומי - בני בית, כמו בלשון אשכנז 'פאמיליע'. היינו איחוד וקשר המשפחה, שהאב מקשר יוצאי חלציו ומאחדם. 'בנים אתם לדי' אלקיכם' (דברים יד, א) - לכן יש לכם להיות מאוחדים, ולכן 'לא תתגודדו' (שם) - לא תעשו אגודות אגודות (בימות יג), כי האב מאחד הבנים. וכך הבריאה כולה מאוחדת על ידי הבורא יתברך המאחד ומקשר נבראיו^א, וכשפים מכחישים זה עניין קשר ואחדות הבריאה.

"ועל כן ביציאה ממצרים - ביטול מצרים, כישוף - שניות", היה זה עניינו שנתגלה כח אחדות השם המאחד הכל. וזהו 'אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' (שמות יב, ט), ונגלה כח האחדות, לכן 'לא יהיה לך אלקיים אחרים על פני' (שם שם, ג).

"וזהו שכתב המהר"ל ז"ל בגבורות (פרק לו ד"ה וזהו; שם פרק ס ד"ה רבן) דבגאולת מצרים נגלה כח אחדות השם, ולכן פסח - ראשו על כרעיו ועל קרבו' (שמות יב, ט), כולו דבר אחד ואינו מנותח, ולכן אינו נאכל בשתי חבורות (שם שם, מו; עיין פסחים פו.), שלא להיות שניות, עיין שם. ועל כן נאמר בפסח (שמות שם, כא) 'משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם' - משפחה (פאמיליע), היפוך כח מצרים - כשפים שמכחישים פמליא (פאמיליע) של מעלה. ומפאת זה עצמו שנגלה עניין האחדות, לכן היתה גם כן גאולת השיעבוד...^א

"והנה בגאולה ממצרים נגלה איחוד הכלל, דעיקר הבריאה - ישראל, והם מתאחדים, ואין שניות כנ"ל. ולכן פסח הוא שה שנתגלה כח האחדות נמשלו לשה (ראה ידמיה ג, זי) - דבזמן שאחד לוקה כולם מרגישים כמבואר במדרש (ויק"ד ד, ו), והיינו דמורה אחדות ישראל. ולכן זה שהוציא את עצמו מן הכלל - אילו היה שם לא היה נגאל (הגדה של פסח), דור"ק, וזהו 'לא תשחט על חמץ דם זבח' (שמות לד, כה), דאמרין (פסחים ה) דאין הכוונה כל חד וחד כי שחיתו, רק 'זמן שחיתו' אמר רחמנא, והיינו גם זה שלא לעשות אגודות אגודות (עיין בימות יג) - זה אסור בחמץ וזה מותר, וכמבואר בפני יהושע פסחים (עיין פני יהושע ברכות ב, ד"ה תנא).

"דבפסח נגלה כח איחוד הנפרדים, הדוא שקול כפירוד דבר המאוחד - קריעת ים סוף... ועל כן בגאולת מצרים דנגלה עניין איחוד הנפרדים, והוא שקול כקריעת ים סוף - פירוד המאוחד, ועל קריעת ים סוף דרשו ז"ל בברכות (נה), 'לך ד' הגדולה' (דברי הימים א כט, יא) - זו קריעת ים סוף, ועל כן גאולת מצרים - איחוד הנפרדים - דשקול כמוהו, עניינו גם כן גדולה (ראה דברים טו, כ)...

"ואם כן נגלה עניין גדולה ביציאת מצרים, וכל הנגלה בחול הוא בכח בשבת שלפניו כנודע בספרי החכמה (עיין זוה"ק בשלח סג; שער הכוונות סדר שבת דרוש א עמוד כ ד"ה הנה נתבאר), ולכן נקרא שבת שלפני הפסח 'שבת הגדול', ודו"ק".

חג הפסח, זמן גאולתנו ופדות נפשנו, מצינו בו רבות בספרים הקדושים המדברים בחובת האחדות בין בני ישראל, שהיא מחישה את קץ הגלות - שבאה משום שנאת חינום, ומקרכת את הגאולה. רמזים רבים נאמרו במצוות ומנהגי חג הפסח, שהם קשורים לענין האחדות הנדרשת בקרב ישראל בזמן זה המסוגל לגאולה.

בדרוש לשבת הגדול של הגאון **החיד"א** ז"ע (דברים אחרים, דרוש כ"ב לשבת הגדול) ביאר את עומקם של דברי רבן גמליאל, שהיה אומר: "כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח, מצה ומרור".

"ראיתי להגאון **מהר"א מקראקא** זצ"ל בספר **'מעשה רחוק'** (רמזי משניות מסכת פסחים), שכתב דהפסח נשחט בשלש כחות - נגד צדיקים [בינונים] ורשעים. וכן 'פסח' מלא גימטריא תרי"ג, והם הצדיקים שמקיימים תרי"ג מצות. 'מצה' - לחם עני - נגד בינוניים שנקראים 'דלים' בפסוק (תהלים קטו, ו) 'דלותי ולי יהושע'. ו'מרור' גימטריא 'מות', נגד הרשעים.

"וצריך לכללם, על דרך שאמרו רז"ל (ויק"ד ל, יב) שד' מינין שבלולב שרומזים כנגד צדיקים בינוניים ורשעים, אמר הקב"ה יאגרו יחד לכפר אלו על אלו. עד כאן דברי הרב בקיצור, עיין שם בארוכה.

"אמור מעתה, דבר גדול דיבר רבן גמליאל לומר שלשה דברים אלו, שיתן את לבו, שהעיקר שיתחדו כל בחינות ישראל כאחד, צדיקים בינונים ורשעים, אשר אליהם רומזים פסח מצה ומרור, ואותה אנו מבקשים לבלי התקדש חג, אשר בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל (ראש השנה יא), **ועיקר הגאולה התלויה באחדות, כי חרבן הבית היה בעבור שנאת חנם** (יומא טו), **ואם לא נתקן הסיבה שבעבורה נחרב, איך יבנה, ולכן צריך להתאחד וליכלל כל ישראל באגודה אחת.**

"ולכן חזר ואמר, 'ואלו הן פסח מצה ומרור', כלומר שצריך שיאמרם בידך במוטב תלתא, כי כל עצמנו הוא לחבר כל ישראל בחיבור ויחוד".

בדרוש לשבת הגדול (שחל בערב פסח) שנשא רבינו **הגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ע** בשנת עת"ר, בבית הכנסת העתיק בעיר קראקא יצ"ו, ונדפס בספרו **'אוצרות יוסף'** (דרוש ד), האריך רבינו בענין האחדות שבכחה נגאלו בני ישראל ממצרים. וזו לשון קדשו: **"טעם** למה שנקרא 'שבת הגדול'. יש לומר, דמצרים מקום כשפים - גמרא מנחות (פה), אמרו ליה יוחנא וממרא למשה, תבן אתה מכניס לעפריים. ובשבת קטן (ד), בן סטודא הוציא כשפים ממצרים. ובמועד קטן (יח), פרעה שהיה בימי משה אמגושי היה, ופירש רש"י (ד"ה אמגושי) - מכשף.

"וכשפים מכחישים פמליא של מעלה (נהדרין סז),

הגאון הצדיק רבי **חנוך צבי הכהן לעווין** זצ"ל אבד"ק בענדין, חתנא דבי נשיאה של הרה"ק **בעל 'שפת אמת' מגור** זצ"ל, בדרשת שבת הגדול (יכה) פאר דרוש ל"א לשבת הגדול) שנשא בעיר בענדין, סיפר פעם את הסיפור המופלא הבא:

"מעשה יסופר בימי **הרבי ר' שמעלקי** זצ"ל, בשעה שהיה רב בשינאווי, אירע מעשה בקצב אחד שכל בהמות שלו היו כשרות, והיה זאת לפלא. וחקר הרבי ר' שמעלקי זצ"ל על זה, ואמר לו הקצב כי יש לו אחד שמראה לו על היריד איזהו בהמות הם כשרים שיוכל לקנות.

"והלך הרבי ר' שמעלקי על היריד ופגע שם אחד מהצדיקים הנסתרים ר' **נטע שינאווער** זצ"ל, ושאלו: 'מאי שיאטיה דמר הכא על היריד?'. והשיב לו, כאשר אליהו הנביא בא על היריד, ממתין עליו לראותו. ושאלו: 'מה עסקו של אליהו הנביא על היריד?'. והשיב: 'כאשר נחרב בית המקדש לקחו השונאים טלאים המבוקרים בלשכת הטלאים, והולידו ולדות וולדי ולדות, לכך יבא אליהו על היריד לקנות אלו הולדות, כדי שלא יבואו בני ישראל ידי מעילה'.

"וכאשר נתגלה זה הצדיק, באו אליו הרבה מתלמידי **המגיד ממעזריטש** זצ"ל, וגם **הרבי ר' אלימלך** זצ"ל בתוכם. פעם אחת שאלו אותו החסידים על אריכת הגלות, השיב להם, כשאליהו הנביא יהיה אצלו בפסח ישאל אותו.

"ובליל ב' של פסח על הסדר אמר כך, כנראה היה זה תשובת אליהו הנביא: 'מה נשתנה הלילה הזה' - רמז על גלות הזה, 'מכל הלילות', שנתארך כל כך. והתירוף 'כולנו מסובין', מלשון 'סובין', מיר זענין אלע פון קלייען (=כולנו מיסובין), הכוונה דכשיש גם קמח, אז מכסה על הקלייען, אבל כאשר כולו מ'קלייען' אין במה לכסות חסרון כיס, לכך צריך זירוז גדול.

"אולם זה פירוש פשוט, אבל כאשר בא **הרבי ר' אלימלך** והחסידים ספרו לו המעשה, אמר הוא הפירוש בדברי הצדיק רבי נטע זצ"ל, שהוא דברי אליהו הנביא, על פי דברי הגמרא (בכורות ה:) גבי סבי דבי אטונא, דשאלו לרבי יהושע בן חנניה, 'אית לן בירא בדברא, עייליה ליה למתא' (יש לנו באר במדבר, מכניסונו נא לעיר). והשיב להם, 'אפשילו לי חבלי בפארא' - תארגו לי חבלים של סובין.

"והענין, 'בירא בדברא' - הרמז על חורבן בית המקדש, 'ציון מדבר תהיה' (ישעיה סד, ט), דבית המקדש נקרא 'בירא', דמשם נשפע שפע לכל העולם, אפילו לאומות העולם, ובעוונותיכם נחרב, ושאלו לו: 'מדוע אינכם רואים שיבנה ועייליה ליה למתא'. והשיב להם הטעם, כשם שאי אפשר לגבל סובין בלי קמח, שאי אפשר לצרפן, **וזה גם כן הגורם לחורבן בית המקדש, משום שיש פירוד ושנאת חנם ומחלוקת, וזה 'כולנו מסובין'.**

(ב) 'שניות' היא הגדרה על ענינים שנופל בהם ריבוי והתחלקות, ועל דברים שהם היפוך מאחדות הבורא - שהוא 'אחד' (ברדוש זה האריך רבינו הרבה בענין 'שניות', וראה עוד ציונים לתורה כלל לח פיסקא נז; שב נתממת אות ה פיסקא ד, ומה שצוין עוד בתפארת יוסף פרשת שמות עמוד יד הערה מו).

(ג) אה שם בארוכה שביאר רבינו, כי זהו ענין איסור חמץ, משום שהוא 'שניות' ו'ניגוד האחדות'.

(א) וכידוע שכדי להגיע לאמונה שלימה באחדות הבורא יתברך שמו נדרשת גם אחדות בין בני ישראל. ראה בספר **'פרי אלימלך'** (מכתב מה), מכתב שכתב הרה"ק רבי **אברהם אלימלך מקארלין** ז"ע לקראת חג הפסח אל חסידיו בארץ ישראל, וכה כתב להם: "ההגיע עת דודים, עת שחמל הש"ת את עמי ישראל והוציאם מכור הברזל אמ"ץ ממ"ט שערי וכו', וקרובם תחת כנפי השכינה בלא אתערותא דלתתא... כל אחד ואחד יתן אל לבו נגעי לבבו, לחפש ולבער אותם

ונזכרתי, דנדבר מזה בתוספות מועד קטן (יד: ד"ה מהו), עיין שם דברי חידוש בזה". וקצת תימה שלא הביאו כלל גמרא דכאן, דאביי סבירא ליה באמת דאסור לקלל על עבירת 'שארית ישראל' וגו' (צפניה ג, יג; עיין רש"י בבא מציעא שם ד"ה בעושה), מפני האיסור דמקלל חברו.

ודע, דכקושינתו הג"ל אנידוי - דאיך דחי לאו דמקלל חברו, והיא קושית תוספות מועד קטן הג"ל, הנה יוקשה גם כן במכת מרדות דרבנן דהוי ליה עקירת דבר מן התורה - לאו דחובל בחבירו (דברים כה, ג; עיין כתובות לג), כיון דמן התורה לאו בר מלקות הוא, ואסור להכותו. ועיין רש"י סוטה (טו). ד"ה והלכה¹, עיין שם היטב. **ובחידושי** (ראה ציונים לתורה כלל ג פסקא יב) הארכתי בזה, ואין כאן מקומו.

הטעם שבפחות משתות אין אונאה ו אונאה בכוונה בפחות משתות

בבבא מציעא (נ:), פחות משתות נקנה מקח.

עיין שו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן קנא ד"ה ומעתה) מה שכתב שם בטעמא דפחות משתות אין בו דין אונאה, דהוא משום דאי אפשר לצמצם שויו של מקח, ודרך להוסיף או לפחות עד שתות כו', עכ"ל. נראה, דאין זה תלוי בפלוגתא דעלמא (עיין שבוטות לב; בכורות ז). אי אפשר לצמצם או לא, וזה פשוט.

ועיין שם, דלאנות במתכוון, גם בפחות משתות יש לאו ד'לא תונו' (ויקרא כה, יד), ואף על פי שאין המקח בטל ואין מחזיר אונאה, עיין שם היטב.

ומה שכתב התשב"ץ דטעמא דפחות משתות משום דאי אפשר לצמצם כו' ודרך כו', יש ראייה מלקמן (טו), דסבירא להו לרבא ורב נחמן טעמא דחזרת אונאה - משום דמחילה בטעות לא הוי מחילה, עיין שם. ואם כן פחות משתות דאמרין דאינו מחזיר - משום דמחילה הוא גם כן, דחשוב מחילה שלא בטעות, דמחילה הא גם שתות חשיב - רק דהוא מחילה בטעות, ועל כרחך דפחות משתות חשיב מחילה שלא בטעות, והיינו על כרחך משום דאי אפשר לצמצם, ודרך להוסיף כו', וכדברי התשב"ץ, והוי ליה כנכנס על דעת כך שיהיה בו הוספה או גירעון עד שתות, ואינו מחילה בטעות.

מחובר, דבעל חי נחשב כמו קרקע בכמה דוכתי (עיין עייובין כז; סוכה יא:), ועל כן גם הוא פסול ממילא מתורת מחובר, כיון דפסיל רחמנא מחובר לשחיטה, והרי גם הוא מחובר, ודו"ק היטב מאוד.

ואולם גם זה אינו. דמנא לן דהא דפסיל רחמנא מחובר לקרקע הוא משום תורת מחובר - כי היכא דנפסול גם שן כו' דהוא גם כן מחובר, דילמא הפסול באמת רק משום דאינו דבר הניקח מיד ליד, וזהו הגזירת הכתוב - דבעינן לשחיטה דבר הניקח מיד ליד, ואם כן שן דהוא דבר הניקח על ידי לקיחת הבהמה - שפיר ראוי שיוכשר.

ועוד, דבבבא מציעא (נ:), ממעטינן קרקעות מאונאה גם כן מהאי קרא ד'או קנה מיד עמיתך' - דבר הנקנה מיד ליד, והרי אונאה גם כן שייכא גם במכירת קרקעות - אלא דאימעוט, ואם כן נימא נמי דמתורת מחובר הוא דאימעוט, ולא תנהוג גם כן אונאה במכירת שן וצפורן וכדומה - איברים המחוברים בבעל חי, וכן במכירת בעל חי עצמו לא תנהוג בו אונאה, כיון דבעל חי נחשב קרקע וכנ"ל, והרי אין אונאה בקרקע.

ולכן נראה עיקר, דהמיעוט מתיבת 'מאכלת', דמאכלת אינה מחוברת לא לקרקע ולא לבעל חי, ובעינן דומיא דמאכלת שאינה מחוברת כו', וכנראה גם כן מסוף דברי הטורי זהב דכתב 'כמו מאכלת'. ויש לעיין בזה גם כן בסוגיא בתוספות חולין (טו. ד"ה מנין?).

קללה לעובר איסור דרבנן - איך דוחה לאו דמקלל מכת מרדות - איך דוחה לאו דחובל

בבבא מציעא (מח:), אביי אמר, אודועי מודעינן ליה, דכתיב (שמות כב, כז) 'ונשיא בעמך לא תאור'.

יש לעיין, דאם כן בכל נידוי על איסור דרבנן תיקשי, דאיך לייטנין ליה (עיין מועד קטן טו), הרי הוא עקירת דבר מן התורה בקום ועשה (עיין יבמות ז:). ויש לומר, דהך דכאן קיל טפי, ולא חשוב ליה לאביי 'אינו עושה מעשה עמך', ומה שאין כן דברים שמנדין עליהם חשיבי גם לאביי 'אינו עושה מעשה עמך', ואף דהם רק דרבנן, מכל מקום חשיב מיתה על ידם 'אינו עושה מעשה עמך' גם מן התורה. ועיין שו"ת **תשב"ץ** (ח"א סימן קסח ד"ה והמבי'ם¹). ועיין מועד קטן (שם), ומגלן דנצינן ולייטנין כו'.

הבראה ראויין הן לקללה, ככל מי שאינו עושה מעשה עמך, דלייטנין ליה". הרי שגם באיסור דרבנן חשיב 'אינו עושה מעשה עמך', ומקללים אותו.

(ז) בגמרא שם: "מנודה מהו שיהנוג נידוי ברגל". והקשו בתוספות: "הא ליכא אלא עשה, ואין עשה דוחה עשה, ואפילו עשה ליכא, אלא עזרא גזר כדלקמן (שם טו). והא לאו קושיא היא, דהא נידוי דחי לאו דמקלל חברו, דאיכא לאו וכו'".

(ח) שכתב: "...עקירה (דבר מן התורה) היא שמלקין אותו... ואסור להכות את ישראל בחנם, שהרי אמרה תורה (דברים כה, ג) 'לא יוסיף פן יוסיף'".

'קיחה' בשן וצפורן לענין שחיטה ולענין משיכה **בבבא מציעא** (סימן ט) **בטורי זהב** (ס"ד), דאין שוחטין בדבר המחובר (שולחן ערוך שם סיף ב), שנאמר (בראשית כב, י) 'ויקח המאכלת לשחוט', דווקא מידי דניקח מיד ליד כמו מאכלת, עכ"ל.

ונראה מהתחלת דבריו, דהלימוד מתיבת 'ויקח', דמשמעותו מידי דניקח מיד ליד. וצריך עיון, דאם כן אמאי אין שוחטין בשן וצפורן המחוברים בבהמה (עיין חולין יח; שולחן ערוך שם), הא הוא מידי דניקח מיד ליד. ועיין בבא מציעא (מח:), דילפינן קניין משיכה מדכתיב (ויקרא כה, יד) 'או קנה מיד עמיתך' - דבר הנקנה מיד ליד, והרי גם בהמה נקנית במשיכה (קידושין כב:).²

ויש לומר, דקנין משיכה שאני, דקונה הבהמה עצמה במשיכה, והבהמה הרי גם כן מיטלטלת מיד ליד, ומה שאין כן כאן, דשוחט בשן המחובר בבהמה, והרי אין השן מיטלטלת כל זמן שהוא מחובר בבהמה, רק הבהמה היא שמיטלטלת - ומיטלטלת אז גם השן על ידי טלטול הבהמה, אבל אין השן מצד עצמו מיטלטל מיד ליד, וכיון דהשחיטה בשן, והשן אין מיטלטל - לכן לא מהני³.

ואולם, גם במשיכה הא מהני גם משיכת בהמה לקנות שן המחובר בה, והרי דחשוב שן דבר הקנוי מיד ליד - במה שהוא קנוי על ידי משיכת הבהמה מיד ליד, וכך כאן יוחשב שן מידי דניקח, כיון דניקח על ידי לקיחת הבהמה. ועוד קשה, דהא קיימא לן כרבא בסוכה (לו:), דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, ואם כן כאן נמי בפשיטות גם כן יוחשב שן דבר הניקח כו', כיון דניקח על ידי לקיחת הבהמה.

והנה יש לומר עוד, דשאני קנין משיכה, דלא נתמעט בו מחובר לקרקע, דהא הוא מידי דלא שייך כלל במחובר לקרקע, דאי אפשר למשוך מחובר לקרקע, ועל כן במטלטלין דשייך משיכה - שפיר גם בהמה בכלל, ואפילו שן נקנה על ידי משיכת הבהמה. ומה שאין כן בשחיטה, דשייך לשחוט גם במחובר לקרקע - בקנה הגדל ומחובר לקרקע, דאפשר לשחוט בו כמו שהוא מחובר, ואימעוט מקרא ד'ויקח', ועל כן כיון דאפשר לשחוט במחובר - ופסולא הוא דפסיל ליה רחמנא, הרי דפסיל רחמנא מחובר לשחיטה, ועל כן ממילא גם שן כו' המחובר בבעל חי, כיון דגם הוא

(א) **המשך לשונו**: "ודוחק לחלק בין שם דכתיב לשון 'קנין' - אף דכתיב 'מיד' דמשמעותו דבר הניקח מיד ליד, לבין כאן דכתיב לשון 'קניחה', אחרי דהטעם בלשון 'קניחה' גם כן רק משום דקניחה משמעותו הניקח מיד ליד, ואם כן הרי זה כמו לשון 'קנה מיד', דתיבת 'מיד' משמעותו מיד ליד, וכמובן".

(ב) **המשך לשונו**: "ועיין בבא מציעא (טו), קלתה מינה נייחא - ואייה דקא מסגיאת מתותה, ועיין שם תוספות (ד"ה ספינה)".

(ג) בענין זה ראה עוד **לקח טוב** כלל ג פסקא לא; **גליוני הש"ס** ברכות כה; ד"ה ערוה; שם סוכה לא. ד"ה מנא; **חוסן יוסף** אות שכו ד"ה ויל"ע.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושב בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:

טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com